

Історія Смілянських технічних класів як одна з сходинок розбудови вищої технічної освіти на теренах України.

Н.М. Левицька, О.О. Коцюбанська

Бурхливий розвиток цукрової галузі, основні потужності якої у пореформенний час зосереджувались в Україні, вимагав забезпечення її кваліфікованими робітничими та інженерними кадрами.

Створення навчального закладу, метою якого є випуск професійних технологів, стало нагальною потребою. З цією метою було започатковано збір коштів, зокрема і за рахунок публічних лекцій таких видатних вчених як Д.І.Менделєєв, М.А.Бунге та ін. До справи долучилося і Київське відділення Імператорського Російського технічного товариства (КВІРТТ).

На його засіданні 15 лютого 1884 року було заслухано доповідь, результатом якої стало рішення про відкриття у містечку Смілі технічних класів на базі двокласного училища, відкритого графом Бобринським. На посаду почесного попечителя був обраний граф В.Бобринський, який відповів на пропозицію КВІРТТ згодою: «На лестное предложение Технического отделения общества о принятии мною Почетного попечителя проектируемых Технических классов в Смеле я изъявляю согласие и искреннюю благодарность». Однак слід зазначити, що затвердженню графа В. О. Бобринського на цій посаді передувало тривале листування з Міністерством народної освіти, результатом якого стало звернення Міністра освіти до імператора Олександра III, з особистої згоди якого граф Бобринський і був призначений опікуном[1, с. 51]. Саме ж рішення про створення було стверджене ще Циркуляром № 3279 від 16 квітня 1884 року Попечителя Київського учбового округу[2, с. 8].

Першим попечителем закладу став Микола Васильович Чериковський – видатний новатор у галузі пробілювання цукру. Організація навчального процесу новоствореного закладу під його керівництвом є свідченням вдалого поєднання теоретичної і практичної частини. Підбір викладачів, фінансування закладу відповідало високим вимогам.

Зранку і до 12-ї години проходили практичні заняття у лабораторіях та майстернях Смілянського цукрового заводу. Друга половина дня – з 14-ї години – була присвячена теорії. Співвідношення теорії та практики виглядало наступним чином: перший клас – 270 годин теорії та 420 годин практичних занять; другий — 402 години теорії та 1070 годин практики.

У січні 1892 року робота Смілянських класів викликала зацікавлення у популярному тогочасному виданні «Нива»: «Красноречивым доказательством успешности ведения учебного дела служит список учеников, окончивших курс. В числе с лишком 60 лиц все находятся при техническом деле... Школа, действующая столь удачно, весьма недорога. Так что каждый ученик обходится в два года 45 рублей. Такую затрату Технического общества нельзя не признать вполне производительною, так как труд бывших учеников с первого же года оплачивается от 250-300 рублей за год. Другую причину успеха можно видеть в том, что ученики здешней

школы не обременены массой уроков... Н.В.Чериковский и учителя объяснили: 1) им не преподается ничего лишнего, а то, что необходимо для объяснения основ науки и ее приложения к свеклосахарному делу; 2) они учатся еще более на заводе и в мастерских, чем в классах»[3].

Значні кошти витрачалися на соціальні потреби. Так, класи власним коштом утримували спільну квартиру (гуртожиток), виплачували допомогу найбіднішим учням, оплачували лікування. Одночасно за успіхи в навчанні призначалися іменні стипендії, і не лише членів імператорської родини і графа Л.О. Бобринського, але і видатних науковців та інженерів галузі – І.Д. Мусатова, М.А. Толпигіна, Г.Г. Трітшеля тощо.

З 1900 року по 1905 рік завідувачем класів був О.О. Копилов. Згідно відгуків сучасників, був талановитим експериментатором і педагогом, спеціалістом у галузі аналітичної хімії, прихильником поглиблення теоретичної бази при підготовці кадрів для цукрової промисловості.

У 1905 році його змінює на посаді інженер-технолог В.К. Нагорний. Саме під його керівництвом, незважаючи на складні обставини війни і революції, навесні 1917 року смілянські класи отримали статус середнього хіміко-технічного училища. Влітку 1917 року Російське технічне товариство констатувало, що Смілянські технічні класи, які вступали у 34-й рік свого існування, до цього часу були не тільки в нашому краю, але і по всій Росії найстаршим навчальним закладом для підготовки службовців-спеціалістів цукрових заводів. Але з розвитком професійної освіти і вдосконаленням цукрової промисловості до Технічних класів будуть пред'явлені більші вимоги. І задовольнити їх можна, лише перетворивши Технічні класи у середнє хіміко-технічне училище.

Підсумовуючи вище згадане, за період з 1884 по лютий 1917 р. технічні класи підготували 440 кваліфікованих спеціалістів, серед яких і керівники цукрових заводів, і видатні вчені. Так, випускником Смілянських технічних класів був І.А. Кухаренко, фундатор теорії кристалізації цукру, майбутній завідувач кафедри цукристих речовин в Київському інституті харчової промисловості (нині –НУХТ).

Новим завідувачем стає О.С. Соколов, випускник природничого факультету Петроградського університету, що продовжує справу у складні часи політичних і економічних змін. З початком нової економічної політики (1921 р.) училище реорганізують у технікум харчової промисловості. Перетворення це несподівано викликало критику щодо керівництва О.С. Соколова з боку інспекції освітніх закладів, і він був змушений полишити цю посаду. На зміну йому приходить Пантелеймон Максимович Кислинський. Саме на початок його діяльності припадає значне оновлення викладацького складу. Кислинському вдалося запросити до викладання Архиповича О.Ю. – приват-доцента Київського політехнічного інституту, директора Черкаського інституту народної освіти; викладача Петроградського політехнічного інституту Курбатова К.О.; співробітника Української академії наук Ліндемана І.В., а також кандидата фізико-математичних наук Чефранова І.П.

Враховуючи високий рівень підготовки спеціалістів і активну наукову діяльність колективу колегія Народного комісаріату освіти УРСР своїм рішенням від 28 листопада 1929 р. перетворено у Смілянський інститут цукрової промисловості. Але після цього у Смілі працював П.М. Кислінський недовго: за сфабрикованою справою шкідницької організації «Промпартії» його було арештовано 22 березня 1931 року і засуджено до чотирьох років заслання яке він відбував у Вологді, працюючи викладачем. Після заслання до Сміли він більше не повернувся. Повна реабілітація П.М. Кислінського відбулася лише 24 квітня 1959 року.

Рубіж 1920-30-х рр. відзначився кардинальними перетвореннями у народному господарстві, створенням нових та реконструкцією існуючих галузей промисловості. Гостро постала проблема нестачі інженерних кадрів.

Відповідно до постанови РНК України про утворення галузевих вищих навчальних закладів від 12 червня 1930 року Смілянський інститут цукрової промисловості з долученням цукрового факультету Київського політехнічного інституту (КПІ) та цукрового факультету Кам'янець-Подільського інституту було реорганізовано у Київський інститут цукрової промисловості (КІЦП)[4, с. 127]. Інститут мав два факультети: цукровий (хімічний), механічний (устаткування цукроварень); і був підпорядкований Союзцукру Народного Комісаріату торгівлі СРСР. Переїзд до Києва відбувся після збудування Союзцукром відповідного приміщення. У 1930 р. КІЦП після входження до його складу кафедр цукрового виробництва Харківського та Ленінградського технологічних інститутів одержав назву Київський інститут технології цукру (КІТЦ).

Історія Смілянських технічних класів є важливою сходинкою у розбудові вищої технічної освіти. Вдале поєднання теоретичної та практичної частини, науковий підхід та високі вимоги до викладацького складу, долучення до учбового процесу видатних спеціалістів галузі зумовило їх стрімкий злет, зробило їх міцною базою для розвитку освіти і технологій у царині харчової промисловості.

1. Ответ Министерства Народного просвещения Попечителю Киевского учебного округа//ЦДАК:Ф.707–оп. 227, спр.86–с. 51.
2. Ответ Попечителя Киевского Учебного округа на прошение Киевского отделения Русского Императорского технического общества об открытии при двухклассном училище графов Бобринских в местечке Смела двух технических классов//ЦДАК:Ф.707–оп. 227, спр.86–с. 8.
3. Журнал «Нива»–1892г.–январь, №4.
4. Протоколи засідань РНК України 1929-1930 р//ЦДАВО: Ф.2– оп. 5, од.зб. 1353–с. 127.

Опубліковано в: Матеріали 10-ї всеукраїнської наукової конференції «Актуальні питання історії науки і техніки» 7-9 жовтня 2011 р., м. Київ, с. 66-68.